«فرهیختگان» در گفت‌وگو با کارشناسان بررسی کرد

تجارت ۶۵ میلیارد دلاری ایران و چین در دولت چهاردهم چه می‌شود؟

سیداحسان حسینی
خبرنگار

با آغاز به کار مسعود پزشکیان به‌عنوان رئیس جمهور جدید ایران، یک سوال اساسی همچنان درباره رویکرد سیاست خارجی دولت چهاردهم مبهم باقی مانده؛ اینکه رویکرد دولت پزشکیان در پرونده همکاری راهبردی با چین به‌عنوان دومین اقتصاد بزرگ دنیا چیست. در طول یک دهه اخیر، چین بیشترین سهم را از مبادلات اقتصادی (مجموع واردات و صادرات) ایران داشته و در فضای تحریمی به‌عنوان مسیر تنفس ایران ایفای نقش می‌کند. طبق آمار گمرک، سهم چین در تجارت خارجی غیرنفتی ایران از ۲۱,۲ درصد در سال ۱۳۹۳ به ۲۸,۱ درصد در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. (تصویر ۱) ارزش مبادلات غیرنفتی دو کشور نیز به صورت میانگین سالانه یک میلیارد دلار رشد داشته و در سال گذشته به حدود ۳۳ میلیارد دلار رسیده است (تصویر ۲). نکته جالب اینکه در تجارت غیرنفتی به‌جز سال ۱۴۰۰ که تراز تجاری ایران مثبت شد، در مابقی سال‌ها ارزش واردات از چین بیش از صادرات غیرنفتی ایران ثبت شده است.

تجارت ۶۵ میلیارد دلاری ایران و چین در ۱۴۰۲

اما در کنار تجارت غیرنفتی، صادرات نفت ایران به چین نیز در سال‌های گذشته افزایش یافته و تعاملات نفتی دو کشور بیشتر شده است. طبق آمار موسسه ردیابی نفتکش‌ها کپلر (تصویر ۳)، میزان فروش نفت ایران به چین در سال ۲۰۲۴ به صورت میانگین حدود ۱,۴ میلیون بشکه در روز بوده که این رقم دو برابر زمان اجرای برجام و شرایط غیرتحریمی است. در واقع طبق آمار کپلر، تجارت نفتی ایران و چین بعد از امضای سند همکاری ۲۵ ساله جهش قابل ملاحظه‌ای یافته که این موضوع نشان از وابستگی دوطرفه به برقراری جریان صادرات نفت است. ایران برای حفظ ارزآوری دولت در شرایط تحریم به فروش نفت به چین وابسته است. همچنین طبق اسناد امنیت ملی آمریکا، هم‌اکنون هیچ اولویتی بالاتر از مهار چین برای این کشور وجود ندارد و یکی از نقاط آسیب‌پذیری چین نیز امنیت انرژی این کشور شرقی است که ایران به‌عنوان دومین صادرکننده بزرگ به چین نقشی مهم در تنوع‌سازی سبد انرژی چین ایفا می‌کند و جهت این وابستگی نفتی را دوطرفه نگه می‌دارد. طبق گزارش سازمان گمرک، درآمد نفتی ایران در سال ۱۴۰۲ به حدود ۳۶ میلیارد دلار افزایش یافته که به صورت تقریبی ۹۰ درصد آن ناشی از صادرات نفت به مقصد چین بوده است. به بیان دیگر طی سال گذشته حجم تجارت نفتی و غیرنفتی دو کشور به حدود ۶۵ میلیارد دلار در سال رسیده که تراز تجاری ایران حدود ۲۸ میلیارد دلار مثبت است.

رکوردشکنی سرمایه‌گذاری خارجی با همکاری چینی‌ها

در حوزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی (تصویر ۴) نیز بعد از امضای سند همکاری ۲۵ ساله، سرمایه‌گذاری معتبر در ایران به رکورد ۵,۵ میلیارد دلار رسید که طبق اعلام سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی ایران، سهم عمده آن مربوط به چینی‌هاست، رقمی که با اختلاف از میزان سرمایه‌گذاری دوران اجرای برجام بیشتر است. هرچند چین با اختلاف بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران است اما به اعتقاد کارشناسان هنوز روابط دو کشور وارد فاز راهبردی نشده است و قراردادهای ذیل سند همکاری ۲۵ ساله به امضا نرسیده است. در کنار این موضوع، تغییر رویکرد سیاست خارجی ایران نیز بر ابهامات افزوده است. مسعود پزشکیان در مقاله خود در روزنامه تهران تایمز به لزوم توسعه روابط با چین تاکید کرد که البته با اعتراض بدنه حامی خود در بین اصلاح‌طلبان مواجه شد. همچنین پیش‌تر خود او نیز در مناظرات انتخاباتی به روابط دولت سیزدهم با چین در موضوع فروش نفت انتقاد کرده بود. برای بررسی این مواضع متناقض رئیس جمهور منتخب و مسیر دولت چهاردهم در تعامل با چین و پیشنهادها برای توسعه همکاری‌ها، با دو کارشناس مسائل بین‌الملل به گفت‌وگو نشستیم.

ماجرای رد پیشنهاد ۵۰۰ میلیارد دلاری چینی‌ها

ابوالفضل ظهره‌وند، عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با خبرنگار روزنامه «فرهیختگان» درباره وضعیت روابط ایران و چین در دولت پزشکیان عنوان کرد: «جهت قضاوت بهتر درباره جهت‌گیری دولت چهاردهم در رابطه با چین، بد نیست به تاریخچه روابط ایران با چین در دوره‌ای اشاره کنیم که تیم دولت چهاردهم در آن دولت نیز سرکار بودند. واقعیت این است که روابط ایران و چین طی دهه ۹۰ به‌ویژه در دولت روحانی به حالت تعلیق درآمده بود و چینی‌ها فقط همکاری اندکی در حوزه تجارت نفت با ایران داشتند.» وی افزود: «این روابط به قدری سرد بود که چین به صدور قطعنامه‌های شورای امنیت علیه ایران رای می‌داد؛ زیرا ما همکاری و منافع مشترک با چینی‌ها تعریف نکرده بودیم. اما در دولت یازدهم فرصت بی‌نظیری هم پیش آمد تا همکاری ایران و چین راهبردی شود. بعد از امضای برجام، شی جین پینگ، رئیس جمهور چین به تهران آمد و اعلام کرد که آمادگی دارد تا سقف ۵۰۰ میلیارد دلار طی ۱۵ سال در ایران سرمایه‌گذاری کند که یک پیشنهاد بسیار سخاوتمندانه بود.» ظهره‌وند افزود: «اما شاهد بودیم که دولت روحانی دست رد به سینه ایشان زد و حتی تشریفات لازم برای استقبال از رئیس جمهور چین را نیز رعایت نکرد و نصیب ایران از این فرصت طلایی، صفر شد. این موضوع باعث شد که برخلاف دور اول تحریم‌ها، بعد از خروج آمریکا از برجام و آغاز دور دوم تحریم، چین همکاری خود را مانند سابق با ایران حفظ نکند.»

دولت رئیسی ۲ برابر روحانی به چین نفت فروخت

عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس گفت: «در دولت سیزدهم، دست فرمان سیاست خارجی ایران تغییر کرد و شهید رئیسی سیاست بی‌اثر کردن تحریم‌ها را از طریق گسترش تعاملات با چین به‌عنوان قدرت دوم اقتصادی دنیا پیگیری کرد. روابط دو کشور ترمیم شد و شاهد بوده‌ایم که چینی‌ها اکنون دو برابر شرایط غیرتحریمی از ایران نفت می‌خرند و درآمد نفتی ایران طبق آمار گمرک در سال ۱۴۰۲ به حدود ۳۶ میلیارد دلار جهش پیدا کرد.» وی اشاره کرد: «ما از زمان حضور پزشکیان در عرصه انتخابات مواضع متناقضی از ایشان درباره تعامل با چین دیدیم که این موضوع به عدم آشنایی تیم ایشان نسبت به مسائل کلان کشور، تحولات بین‌الملل و قدرت بازیگری ایران در دوران گذار به نظم جدید جهانی برمی‌گردد. سیاست خارجی ایران مجال آزمون و خطا نیست که دوباره بخواهیم اشتباهات گذشته را تکرار کنیم. متاسفانه تیم فکری دولت پزشکیان با دولت روحانی یکسان بوده و این نگرانی وجود دارد که دوباره سیاست شرق‌ستیزی اجرایی شود.»

چین بخشی از پازل ایران برای بی‌اثرسازی تحریم است

عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس گفت: «پزشکیان از لزوم ایجاد توازن در سیاست خارجی صحبت کرد اما مساله اصلی اینجاست که این توازن از چه مسیری محقق می‌شود. در دولت روحانی مسیر ایجاد توازن از شرق‌ستیزی گذشت تا غربی‌ها روی خوش نشان دهند و نتیجه این شد که غرب و شرق را با هم از دست دادیم و خب توازن هم ایجاد شد!» وی توضیح داد: «الان مجددا بحث مذاکره و توافق با آمریکا مطرح شده است. دولت پزشکیان سر چه موضوعی می‌خواهد با آمریکا مذاکره کند؟ آن هم آمریکایی که رئیس جمهور آینده آن احتمالا ترامپ خواهد بود. جهت‌گیری‌های غلط ما در سیاست خارجی، چین، روسیه و سایر کشورها را نیز در تنظیم روابط با ایران محتاط می‌کند، زیرا آنها متوجه این آشوب در تصمیم‌گیری می‌شوند و سرمایه خود را به ایران نمی‌آورند.» ظهره‌وند عنوان کرد: «متاسفانه این مفهوم هنوز توسط جناح نزدیک به دولت پزشکیان درک نشده که تحریم رفع‌شدنی نیست، بلکه بی‌اثر شدنی است. مقام معظم رهبری نیز در دیدار نمایندگان مجلس با ایشان تاکید کردند که رفع تحریم‌ها در اختیار دشمن است اما خنثی‌سازی آن به اراده خودمان بستگی دارد و در این مسیر، توسعه روابط با چین و روسیه بخشی از پازل بی‌اثرسازی تحریم‌هاست که به ایران کمک می‌کند از گوشه رینگ خارج شود.»

برجام و FATF شرط همکاری اقتصادی با چین نیست

عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس گفت: «اینکه گفته می‌شود تا برجام احیا نشود یا ایران استانداردهای FATF را به‌طور کامل اجرایی نکند، امکان همکاری اقتصادی با چین نیست، یک گزاره و تحلیل غلط است؛ مثال‌های نقض آن هم بسیار زیاد است، از جمله همین جهش صادرات نفت ایران به چین.» وی تاکید کرد: «FATF یک سازمان بین‌دولتی است. این دست سازمان‌ها برای کنترل کشورها نسخه می‌پیچند که البته اگر شرایط ایران غیرتحریمی و عادی بود ممکن بود مزایایی نیز برای کشور داشته باشد. ایران تاکنون ۳۸ بند از استانداردهای این سازمان را اجرایی کرده ولی اقتصاد آن شفا نگرفته، آن سه بند دیگر را هم اگر اجرا کند شفا پیدا نمی‌کند؛ هرچند ممکن است شبکه ایران دور زدن تحریم‌ها لو برود.» ظهره‌وند افزود: «بنده پزشکیان را فرد صادق و راستی می‌بینم، منتها فاقد تجربه در مسائل بین‌المللی است. بنده امیدوارم افراد نزدیک به ایشان از تجربه گذشته درس گرفته باشند و مسیر بن‌بست مذاکره با آمریکا را مجددا از مسیر شرق‌ستیزی طی نکرده و همه پل‌های پشت سر خودشان را خراب نکنند.»

چین از سال ۲۰۱۴ بزرگ‌ترین اقتصاد دنیا بر مبنای قدرت خرید است

احمد صالحی، کارشناس مسائل بین‌الملل در گفت‌وگو با خبرنگار روزنامه «فرهیختگان» درباره وضعیت روابط ایران و چین در دولت پزشکیان اظهار داشت: «ارتباط با چین برای ما مهم هست، به دلیل اینکه برای همه کشورهای دنیا مهم هست. بزرگ‌ترین شریک تجاری آمریکا با حدود ۶۰۰ میلیارد دلار تجارت چین است که ۴۵۰ میلیارد دلار تقریبا صادرات چین به آمریکاست و ۱۵۰ میلیارد دلار صادرات آمریکا به چین است. در دوره‌های مختلف تحریم حتی یک نقل‌قول از ظریف هم هست که می‌گوید چینی‌ها در دوره تحریم ما را رها نکردند.» وی افزود: «برعکس آن چیزی که در رسانه‌های عامه مصطلح است گفته می‌شود آمریکا اقتصاد اول دنیاست، خب اقتصاد بر مبنای بزرگی اقتصاد و جی‌دی‌پی (تولید ناخالص داخلی) سنجیده می‌شود که البته در جی‌دی‌پی نامینال یا اسمی، آمریکا بزرگ‌ترین اقتصاد دنیاست ولی جی‌دی‌پی نامینال خطا می‌دهد. اگر جی‌دی‌پی را براساس موازنه‌ای که در قدرت خرید اتفاق می‌افتد یعنی GDP purchasing power parity مبنا بگیریم، چین از سال تقریبا ۲۰۱۴ اقتصاد یک دنیاست.» صالحی اشاره کرد: «یعنی این عبارت که چین دومین اقتصاد بزرگ دنیاست عبارت دقیقی نیست. شاید آمریکا هنوز قوی‌ترین کشور دنیا باشد چون در کنار اقتصاد سایر المان‌های قدرت را هم دارد ولی در حوزه اقتصاد چین بدون تردید بزرگ‌ترین اقتصاد دنیاست و در حوزه‌های فناورانه و جدید مثل IT اصلا قابل مقایسه نیست.»

بزرگ‌ترین اشتباه دولت سیزدهم در تعامل با چین چه بود؟

صالحی گفت: «واقعیت این است که ما در حوزه چین در دولت سیزدهم با وجود تغییر رویکرد نسبت به گذشته، همچنان چالش داشته‌ایم. پرونده چین در دولت سیزدهم بدون متولی مشخص بود و چینی‌ها هم دوست ندارند برای اجرای سند همکاری ۲۵ ساله در سردرگمی باشند. مدلی در دولت دوازدهم وجود داشت که یک نفر به‌عنوان مسئول پرونده چین انتخاب شده بود، او دو ویژگی داشت، الان هم در دولت چهاردهم باید این مدل پیگیری شود.» وی افزود: «چه کسی باید مسئول پرونده چین شود؟ کسی که دو ویژگی داشته باشد؛ اولا تراز سیاسی‌اش دارای قد بلندی باشد. معاون وزیر و امثال این افراد نمی‌توانند با چینی‌ها کار کنند، زیرا چینی‌ها آنها را تحویل نمی‌گیرند. ثانیا اینکه این مسئول باید بیکار باشد، یعنی غیر از پرونده چین مشغله دیگری نداشته باشد. معاون اول یا معاون اقتصادی رئیس جمهور که ۱۰ کار دیگر هم روی دوشش ریخته شده نمی‌تواند مسئول پرونده چین باشد.» صالحی اظهار داشت: «در حوزه ارتباط با چین ما باید حدود ۱۵ کارگروه ذیل مسئول پرونده چین تشکیل بدهیم که کار بسیار زیادی است. البته به دولت سیزدهم نقد وارد است، بااین‌حال اتفاقات خوبی در حوزه چین افتاد که مهم‌ترین آن بحث فروش نفت یا دسترسی تقریبا راحت‌تر ما به منابع حاصل از آن است.»

این کارشناس مسائل بین‌الملل گفت: «اما متاسفانه حرکت‌ها در دولت سیزدهم برای همکاری با چین کاتوره‌ای شده بود. شهردار تهران خودش باید می‌رفت، وزیر صمت خودش باید می‌رفت. یک منظومه وجود نداشت که ما بدانیم در حوزه‌های مختلف نقشه‌راه چیست و چه باید بکنیم، پس دولت مسعود پزشکیان در رابطه با چین ابتدا باید این موضوع را تعیین تکلیف کند.»

۳ دلیل برای تکرار نشدن تجربه دولت روحانی

صالحی گفت: «به نظر من در دولت پزشکیان به چند دلیل تجربه دولت روحانی در ارتباط با چین رخ نمی‌دهد؛ اولا اینکه مسعود پزشکیان تجربه دولت قبل را پیش روی خود دارد. آن جمله اشتباه حسن روحانی که گفت ما اگر می‌خواستیم با چین کار کنیم رنج برجام را به خود نمی‌دادیم. این تجربه پیش روی پزشکیان هست. اگر صادقانه نگاه کنیم واقعا سال ۹۴ از صمیم قلب کسانی که در دولت مسئولیت داشتند، اطمینان داشتند مذاکره می‌کنند و اروپا و آمریکا با ایران کار می‌کنند، یعنی واقعا باور آنها این بود. امروز این باور نیست؛ این احتمال حداقل ۵۰ درصد وجود دارد که به نتیجه نرسد، پس تخم‌مرغ‌های خود را از این طرف، یعنی رابطه با بلوک شرق برنمی‌دارند.» این کارشناس مسائل بین‌الملل گفت: «نکته دوم اینکه ریل‌گذاری‌هایی با شرق- هند، روسیه، چین، اتحادیه تجاری اوراسیا و همسایگان که من همه اینها را ذیل نگاه به شرق تعریف می‌کنم- اتفاق افتاده و به قرارداد تبدیل شده و در مسیر اجرا قرار گرفته است. از قدیم گفته‌اند وقتی کالاها از مرزها عبور کنند، دیگر سربازها از مرزها عبور نمی‌کنند، پس از این جهت هم آن مسائل در روابط با چین اتفاق نمی‌افتد.» وی افزود: «نکته سوم اینکه پزشکیان در مناظرات، حالا درست است که در یک یا دو مورد راجع به تخفیف ما در فروش نفت نکاتی ضدشرق‌گرایی یا ضدچین گفت ولی خیلی نکات دیگری هم بود که اشاره کرد ما به یک سیاست متوازن بین شرق و غرب قائل هستیم. این را عقل هم حکم می‌کند. وقتی ما متوازن رفتار کنیم می‌توانیم از غرب امتیاز بگیریم.»

وقتی می‌خواهید پای میز مذاکره با طرف غربی بنشینید نباید به آن بگویید که من آمده‌ام و با شما هر توافقی کنم بهتر از توافق نکردن است. باید بگویید من به‌واسطه ساختاری که در تعامل با شرق چیدم، معیشت مردم خودم را در ناحیه امن قرار داده‌ام، یعنی کالای اساسی و دارو و رشد اقتصادی حداقلی ۴ تا ۵ درصدی کشور الان تضمین است و گوشه رینگ قرار ندارم، لذا من فکر نمی‌کنم مسعود پزشکیان مطلقا مسیر حسن روحانی را تکرار کند.» به گزارش «فرهیختگان» درمجموع رویکرد دولت پزشکیان در رابطه با همکاری اقتصادی چین مانند جعبه سیاهی است که هنوز رمزگشایی نشده و معلوم نیست آیا دولت او از تجربه دو دولت روحانی و رئیسی برای بهبود روابط با چین عبرت گرفته و استفاده خواهد کرد یا ایدئولوژی چین‌ستیزی بین جناح همراه با او، تعاملات اقتصادی با دوست دوران سختی‌ها را مجددا به‌کما می‌برد.

تصویر۱

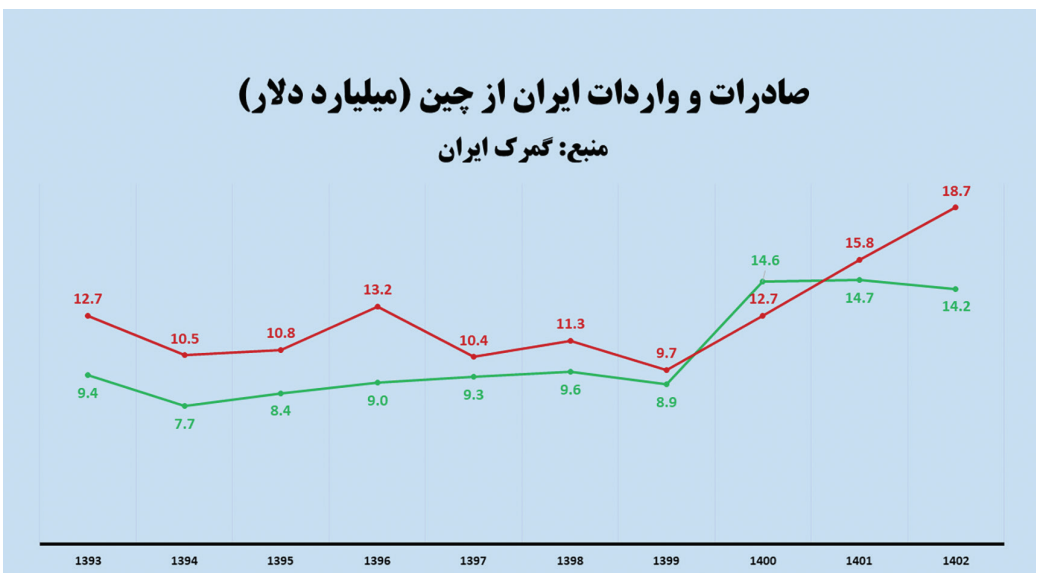

تصویر۲

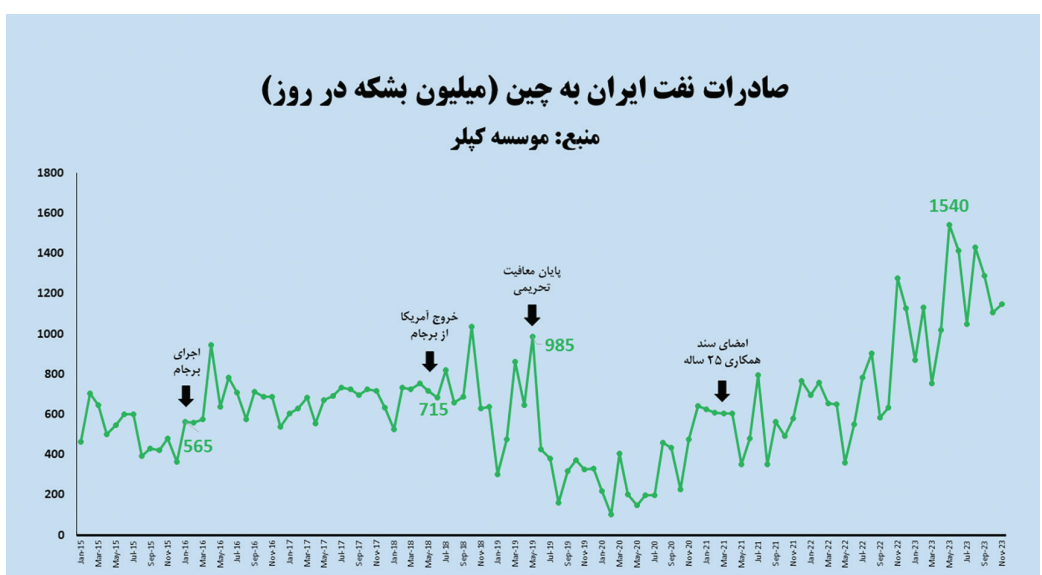

تصویر۳

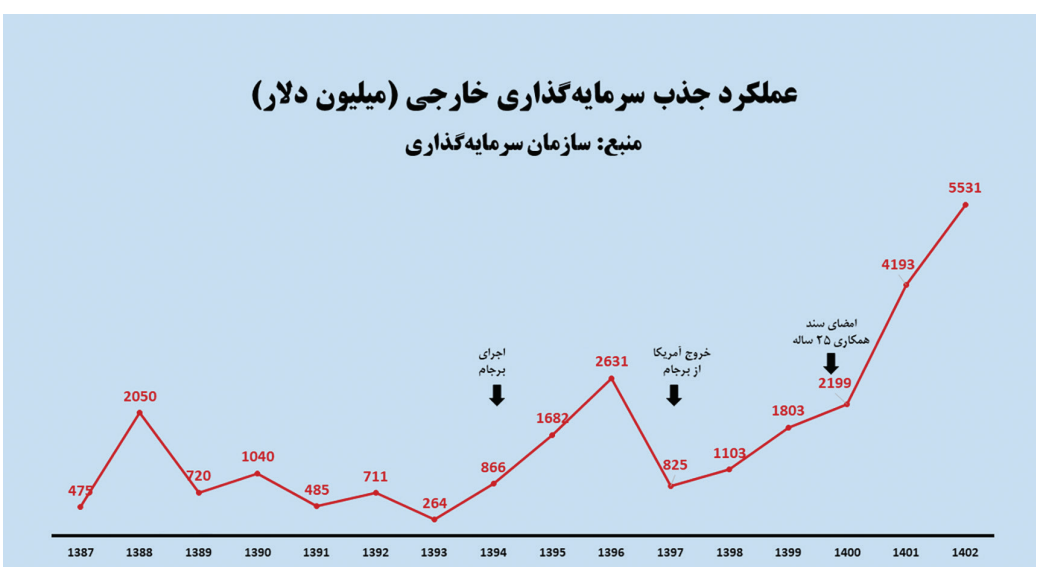

تصویر۴

یکشنبه ۲۱ مرداد ۱۴۰۳
شماره ۴۲۰۵
FARHIKHTEGANDAILY.COM
FARHIKHTEGANONLINE

مدیرمسئول:
محمدامین ایمانجانی
قائم‌مقام مدیرمسئول:
مسعود فروغی
سردبیر:
محمد زعیم‌زاده
تلفن و فکس:
۶۲۹۹۹۴۹۵ (۰۲۱)
کدپستی:
۱۱۳۵۶۳۳۸۱۶
چاپ:
چاپخانه دانشگاه آزاد اسلامی
نشانی:
خیابان حافظ، پایین‌تر از جمهوری
روبه‌روی ساختمان بورس
ساختمان فرهیختگان، طبقه سوم